

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
SANAT TARİHİ ENSTİTÜSÜ — KUNSTHISTORISCHES INSTITUT

SANAT TARİHİ YILLIĞI

V

KUNSTHISTORISCHE FORSCHUNGEN

**1971-1972 DERS YILINDA YAPILAN DOKTORA VE LİSANS
TEZLERİNİN ÖZETLERİ**

MEZUNİYET ARIFESİNDE KAYBETTİĞİMİZ ÖĞRENCİLER

Ayrı baskı — Sonderdruck
İstanbul 1973

ab 445

b 437

**1971-1972 DERS YILINDA YAPILAN
DOKTORA VE LİSANS TEZLERİNİN
ÖZETLERİ**

Dfb: ab0445
Yer No: ab437

ÇEKÜL KÜTÜPHANESİ

DEMİRBAŞ NO. ab0445

SINIFLAMA NO.

ab437

BAĞIŞCI

GELİŞ TARİHİ

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ HAZİNE 762 NO. LU NİZAMÎ HAMSESİNİN MİNYATÜRLERİ

Filiz ÇAĞMAN

İstanbul Üniv., Edebiyat Fakültesi, Estetik ve Sanat Tarihi Kürsüsü
Doktora tezi
İstanbul 1971

Tebriz'de Akkoyunlu Türkmenlerinin himayesi altında hazırlanan müstesna bir Nizamî Hamse'sinin minyatürleri araştırmamızın konusunu teşkil eder. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde Hazine 762 no. lu bu yazma 22 minyatür ihtiva etmektedir. Mamafih bunların üçü 1930 tarihinden önce yazmadan çıkarılmıştır ve halen Londra'da, Edmund de Unger koleksiyonunda bulunmaktadır.

15. yüzyılın ikinci yarısında Tebriz'e ait bilinen yegâne yazma olması dolayısıyla Hamse çok ilgi çekicidir. Bundan başka, yazmanın hazırlanışını ve tarihçesini anlatan son sayfaları önemini arttırır. Bu sayfalardan edindiğimiz bilgiye ve de üslûp özelliklerine göre, eserin hazırlanış safhalarını aşağıdaki şekilde özetliyebiliriz.

1475 ten birkaç yıl önce, Akkoyunlu devrinde Şiraz valisi olan Sultan Halil, şairin şöhretiyle uygun düşebilecek değerde bir Nizamî yazmasının hazırlanmasını emretti. Tanınmış hattat Enisî yazacak ve tanınmış nakkaşlar, Üstat Şeyhî ve Derviş Muhammed de resimlendirecekti. 1478 de Sultan Halil öldü ve yerine Sultan Yakub geçti. Yazma üzerindeki çalışma devam ederek 1481 yılında Tebriz'de tamamlandı. Diğer taraftan Sultan Halil zamanında başlayan resimlendirme işi Sultan Yakub'un 1490 da ölümüne kadar devam etti.

Resimlendirme işinin 1490 dan Tebriz'in Şah İsmail tarafından zaptedilmesine kadar sürdüğüne dair hiç bir kesin kayıt olmadığı halde, Safavî devletinin kurucusu Şah İsmail'in zamanında, başka sanatkârlar tarafından

beş minyatür daha ilâve edilerek bazı bitmemiş minyatürlerin tamamlandığına dair belirtiler vardır. Bundan başka «Miraç» tasvirinin üzerindeki 910 H./1504-5 tarihi Safavî devrine ait bir çalışma olduğunu belirtir. Minyatürlerin dışında cildin üzerindeki yazılar da eserin, Şah İsmail'in emir'î ümeralarından ilki (1509-10) veya ikincisi (1510-12) için en geç 1512 tarihinde tamamlanmış olması gerektiğini belirtir.

Bu duruma göre yazmadaki 22 minyatür aşağı yukarı kırk yıllık bir sürede hazırlanmış olmalıdır. Peyzaj, kompozisyon, mimarî şekiller, süsleme, renk ve figürlerin incelenmesi sonucunda beş sanatkârın çalışmaları ayırdedilir. Aralarında Şeyhî, Derviş Muhammed ve ismini bilmediğimiz diğer bir sanatkârı da alarak Akkoyunlu devri süresince çalışmaya devam ettikleri anlaşılıyor. Onların dışında iki ayrı Safavî sanatkârın da elleri farke diliyor.

1. Fatih Albümü (TSM Hz. 2153, 2160) diye bilinen Yakub Bey Albümlerindeki Şeyhî imzalı resimlerle karşılaştırılarak Şeyhî'nin üslûbu ve ona ait minyatürler tanınabiliyor. «Heft Peyker» (fols. 163b, 167a, 171b, 177b, 180b, 183b) hikâyesindeki altı minyatürü yaptığı anlaşılan Şeyhî, herşeyden önce renk ve peyzaj ressamıydı. Kompozisyon düzeni ve çeşitliliği yaratıcı gücünü gösteriyor.

2. «Mahzen el-Esrar» ve «Hüsrev ü Şirin» (12a, 38b, 46a, 51b, 69a, 82b, 89b) deki on minyatür ile Unger koleksiyonundaki üç minyatürü Derviş Muhammed yapmıştır. İlkindeki yedi minyatür Safavî devrinde tamamlanmıştır. Yalnızca üç minyatür Derviş Muhammed'in üslûbunu yansıtır, ikisi ise tamamlanmamıştır. Kompozisyonları, Herat üslûbundan doğan Türkmen minyatürlerindeki kompozisyonları hatırlatır. Resmin çerçevesini aşip dekoratif bir yüzey yaratmak için en iyi şekilde sayfayı değerlendirerek minyatür sanatına bazı yenilikler getirmiştir. Figürleri ufak olup üslûbu kalabalık kompozisyonlarla biraz statiktir. Sahnelerinde pastel renkler hakimdir.

3. İsmi bilinmiyen nakkaş, «Heft Peyker» bölümünde yalnızca bir minyatür (192a) yapmıştır. Parlak renkleri ve figür tipleri bakımından Şeyhî'den etkilendiği anlaşılır.

4. Safavî nakkaşlardan biri, Derviş Muhammed tarafından yarım kalmış yedi minyatürü tamamlamış ve «İskendername» ve «Heft Peyker» (fols. 192a, 196a, 244a, 285a) hikâyelerine dört minyatür daha yapmıştır. Unger koleksiyonunda Miraç ve Şirin'in ölümünü tasvir eden iki minyatürü de

tamamlamıştır. İki 910 H./1504-5 tarihini taşır. Şirazın Türkmen geleneğini izler, fakat kompozisyonları daha zengin olup peyzajlarında parlak renkler kullanır.

5. İkinci Safavî nakkaş «İskendername» deki (fol. 233a) yalnızca bir minyatürü yapmıştır. Bu, kalabalık figürlerin merkezî bir kompozisyon içinde yer aldığı ufak bir minyatürdür. Üslûbu çok dinamik ve çizgiseldir.

15. yüzyılın sıkı resim kurallarına rağmen yazmadaki 15. yüzyıla ait tüm sayfayı kaplıyan ve çerçeveden taşan minyatürler, muhteşem tabiat tasviri, Celayiri üslûbunun bu yüzyılın ikinci yarısında tekrar canlandırıldığını gösterir.

Diğer taraftan, erken Safavî devrinde yapılan minyatürler yeni bir üslûbun temsilcisi olmaktan çok uzaktır. Türkmen saraylarında gelişen üslûbun en yüksek noktasına ulaşmış sanat eserleri olarak değerlendirilebilirler.

Yazmadaki bütün minyatürler, özellikle sayfaların düzeni ve kompozisyonların kuruluşu 15. yüzyıl kitap sanatına yeni bir anlayış getirmiştir. Herşeyden önce bu minyatürlerin 15. yüzyılda hakim olan İslâm kitap resmi sınırlarının dışına çıktığı görülür ve bu suretle yazı metni ile minyatür arasında değişik bir ilişki meydana gelir. Minyatür artık yazının bir parçası olarak kısıtlı bir yer kaplamayıp, yazı metni resmin içinde eritilerek onun bir parçası olur. Bu özelliği İslâm kitap resminde büyük bir aşama olarak değerlendirebiliriz. Celayirî sanatı etkisinin yanısıra, kitap sayfasının tümünü değerlendirme ve zengin kompozisyonlar kurabilme arzusu farkedilir. Bu da 16. yüzyılda resim için yeni kuralların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

ANADOLU'DA ARTUKLU DEVRİ TÜRK MİMARİSİNİN GELİŞMESİ

Ara ALTUN

VII + 259 sayfa metin; 39 plan levhası; 147 resim levhası, İstanbul 1972

Doktora tezi

Tezin Planı :

Önsöz

I — GİRİŞ

A — Artuklu Devri Tarihi

B — Artuklular'ın Anadolu'da Yerleştiği Bölgeler

II — KATALOG

A — Artuklu Devri Mimarisi

1 — Külliyyeler

2 — Camiler

3 — Medreseler

4 — Hamamlar

5 — Köprüler

6 — Sivil ve Askerî Yapılar

B — Kesinlikle Artuklu Devrine Konulamayan Yapılar

C — Kaynaklardan Bilinen Bazı Artuklu Yapıları

III — DEĞERLENDİRME

A — Mimari Açıdan Artuklu Yapı Tiplerinin Özellikleri

Külliyyelerde

Camilerde

Medreselerde

Hamamlarda

Artuklu Köprüleri ve Kervansarayları (Artuklu Devri Yolları)

Sivil ve Askerî Mimarî (Artuklu Saray ve Köşkleri, Sur ve

Burçlar, Kaleler)

B — Artuklu Yapılarında Süsleme Özellikleri

C — Artuklu Devri Anadolu Türk Mimarisinin Gelişmesinde Kaynak ve Etkiler

IV — ARTUKLU DEVRİ MİMARLARI

V — SONUÇ

VI — (İngilizce Özet) DEVELOPMENT OF ARTUKID TURKISH ARCHITECTURE IN ANATOLIA (English Summary).

VII — NOTLAR 1 - 327

VIII — BİBLİYOGRAFYA

IX — PLAN VE RESİM LEVHALARININ LİSTELERİ

Tezin Planı ve Önsöz bölümlerinden sonra, Giriş bölümünün A başlığında, bir tarihi içindeki mimarî sanatının araştırılması ve incelenmesi yapılırken, o devrin tarihini bilmek ya da tarihi kaynaklarını tanımak gereği üzerinde durulmaktadır. Bu sebeple, eldeki kaynakların yardımı ile 15 sayfalık bir Artuklu Devri Tarihinin ana hatlarını verme çalışması yer almaktadır. Bu bölümün hemen sonunda da genel kaynakların alfabetik listesi eklenmiştir.

Giriş bölümünün B başlığında ise 2 sayfalık bir anlatımla «Artuklular'ın Anadolu'da Yerleştiği Bölgeler» ele alınmıştır. Bu bölümü adı geçen merkezlerin işlenmiş olduğu bir harita ile Artuklular'ın Şeceresi üzerine iki farklı yayından fotokopiler tamamlamaktadır. Tarih derlemesinde, özellikle Artukluların 1071 den sonraki Anadolu'nun fethi ve Türkleşmesi hareketindeki başarılarının nedenleri üzerinde durulmuş, karışık dinî ve etnik bir bünyeye sahip olan Güney-doğu Anadolu bölgesindeki faaliyetlerinin Haçlı Seferlerindeki kahramanlıkları yanında çok önemli olduğu belirtilmiştir. Onların askerî, idarî ve ekonomik teşkilâtı ile liderlerinin ve Artuklu sultanlarının başa geçiş şekilleri üzerinde de kısaca durulmuştur. Bu derlemenin tarihçilere düşen bir görev olduğu ve burada sayılı yayınlara dayanılarak bir derleme meydana getirilmeğe çalışılmış olduğu da belirtilmiştir.

Katalog bölümü, üç ana başlık altında derlenmiştir.

A başlığında, Artuklu Devri Mimarisi ele alınmış, sırası ile Külliyyeler'den iki örnek; Camiler'den yedi örnek; Medreseler'den sekiz örnek; Hamamlardan beş örnek; Köprülerden dört örnek; Saray ve Köşklerden üç örnek; Burçlardan iki örnek üzerinde etraflıca durulmuştur. Bugün için güney-doğu Anadolu'da kesinlikle Artuklu devrine tarihlendirilmesi mümkün olan, bilinen bu yapıların katalog çalışmasında, özellikle camiler ile medreselerde, bugüne kadar haklarındaki yayınlarda yer alan kritikler de göz önünde bulundurulmuş, ca-

miler konusunda çözümler aranmıştır. Kronolojik bir tanıtma çalışması şeklinde düzenlenmiş olan bu bölümde değerlendirmelerden özellikle kaçınılmış, mümkün olduğu kadar konunun dışına çıkmadan, fakat yapıların bütün yönleriyle ve özellikleriyle derinlemesine tanıtılmasına çalışılmıştır. Onarımların yapıların bünyesinde meydana getirmiş olduğu ve getirmekte olduğu değişiklikler üzerinde durulmuş, ilk örnek olması, gelişmede önemli yer alması, mimari formunun ya da planının dikkati çekici ve Artuklu devrinin özelliği olan tarafları üzerinde fazlaca durulmuş, bunların kuvvetle belirtilmesine gayret edilmiştir. *Harput Ulu Camii* konusunda, yapının belki de Artuklu devri öncesine ait aslı üzerinde kurulmuş olabileceği görüşü bir tartışma konusu olarak getirilmek istenmiştir. Bunun gibi, *Silvan Ulu Camii* konusunda, varolması gereken avlunun izlerine 1969'da rastlanmış olduğu fakat 1971 sonbaharında bunların yeni düzenlenen kuzey kısmı ile birlikte ortadan kalktığı, fotoğraflarıyla birlikte belirtilmiştir. *Mardin Ulu Camii*nde çifte minare konusu üzerinde durulmuş, bu konudaki çalışmalar kaynak gösterilmiştir. *Kızıltepe Ulu Camii*nde son kazı çalışmaları ile çifte minare konusunun kesinlik kazandığı üzerinde durulmuş, avlu ve güneyindeki mekân izleri ortaya koyulmuştur. Daha sonraki Artuklu Camilerinde de XII ve XIII. yy. camilerinde geliştirilen mihrap öntü kubbeleri ve enine gelişen cami planının basit örneklerinin uygulanmış olduğu belirtilmiştir.

Medreseler konusunda da üzerinde en fazla durulan nokta, *Mardin Hatuniye* Medresesinin açık avlulu, iki katlı revaklı ve iki eyvanlı olgun medrese şemasının en erken tarihli örneği olarak belirlediği üzerinde durulmuş, Diyarbakır Medreselerinin de form ve plan özellikleri anlatılmıştır. En erken Anadolu hamamları olan Artuklu hamamlarının Selçuklu hamamları ile birlikte mimari gelişmede önemli ön örnekler olduğu anlatılmıştır. Köprüler ile sivil ve askerî yapıların da bu esaslar içinde tanıtılmaları tamamlanmıştır.

Katalog Bölümünün ikinci başlığı olan «kesinlikle Artuklu devrine tarihlenemeyen yapılar»da ise bu bölgede yer alan, çoğu büyük değişikliğe uğramış ya da terk edilmiş durumda görülebilen, fakat tarihlendirilmeleri konusunda bugüne kadar hiçbir kesin kaynağa rastlanamayan yapılar ele alınmıştır. Bölgedeki mimari geleneğin Artuklulara malettiği fakat, kesin kaynak gösteremediği ve çoğu mahalli yayınlarda Artuklu yapısı olarak görülen bu yapıların tanıtılmasında da katalog bölümünün birinci başlığındaki esaslara bağlı kalınmıştır. Dört cami, bir medrese, bir bedesten, bir kervansaraydan meydana gelen bu yapıların tanıtılmasından sonra katalog bölümünün üçüncü C başlığı altında, kaynaklardan bilinen beş Artuklu yapısı hakkında kısa bilgiler toplanmıştır.

Değerlendirme Bölümü de üç ana başlık altında toplanmıştır. «Mimari açıdan Artuklu yapı tiplerinin özellikleri» başlığında, sırası ile külliyeler, camiler, medreseler, hamamlar ele alınmış ve bir önceki bölümde teker teker üzerinde durulmuş olan yapıların, gelişme içindeki değerlendirmelerine yönelmiştir. Anadolu'nun belirli yapı tipleri içinde hemen hemen en erken bilinen örnekleri meydana getirdikleri kesinleşen Mardin külliyelerinin kalıntılarına ağırlık verilen ilk kısımda, Maristan'ın Anadolu'nun en erken bilinen sağlık

kuruluşu, hastahanesi olmasının önemi üzerinde durulmuştur. Bugün çok az şey kalmış olmakla birlikte, ortaçağ Türk sağlık yapıları içinde önemli yeri olduğu belirtildikten sonra, Artuklu cami mimarisinin gelişmesi ele alınmıştır. Kesme taş mimarinin, mihrap önünde kubbe planı ve enine gelişme gösteren formu ile, avlu fikri, çifte minare düşüncesiyle birlikte, Artuklu devrinin, Anadolu'daki araştırma ve denemesi sonucunda, yarım yüzyıl gibi kısa bir süre içinde klasik özellikler kazandığı ve bölgede vazgeçilmez bir biçim haline geldiği belirtilmiş, gelişme ana hatları ile ve çeşitli yapılardaki değişik uygulamaların özellikleriyle anlatılmıştır. Medreseler konusunda da, şüpheli karşılanması gereken Hani, Hatuniye Medresesinde, orta bölümün kubbeli olabileceği kaydına karşılık, bütün örneklerin açık avlu esasına dayandıkları belirtilmektedir. Ancak, bunlardan Mardin Hatuniye Medresesinin şaşılacak bir şekilde, iki eyvanlı, iki katlı revaklı avlusu, kubbeli türbesi ile XIII. yy. Anadolu Medrese mimarisinin olgun formunu XII. yy. ın sonuna doğru ortaya koyması üzerinde özellikle durulmaktadır. Tarih sırasına göre bundan sonra ele alınmaları gereken Diyarbakır Zinciriye ve Mesudiye Medreselerinden Mesudiye'de tek avlu etrafında toplanmış mekân düzeninin ilk defa batıdaki, kendi aralarında toplanmış mekânlarla bozulduğu ve bunun da Artuklu devri Medrese mimarisinin denediği bir plan şeklinin ilk adımı olabileceği üzerinde durulmuştur. Bu düzenin daha sonra, daha güneyde Mardin medreselerinde denenip XIV. yy. da en geniş ve olgun şekline kavuştuğu belirtilmiş, örnek olarak da gelişmenin son noktasındaki Sultan İsa medresesinin özellikleri ele alınmıştır. Bu plan şeklinin kapalı bir bölgenin dışına taşmadığı da eklenmiştir. Hamamlar konusunda, XII. yy. başlarından XIV. yy. a kadar değişik örnekleri ele alınmış olan Artuklu hamamlarında, haçvari sıcaklık bölümü düzeninin bütün örneklerde ortak olduğu belirtilmiş, bu bölümün bir köşe odasının da genellikle geçiş ve diğer bölümlerle irtibat için feda edildiği üzerinde durulmuştur. Maristan hamamının bir çeşit sağlık kuruluşu ile ilgili olabileceği de tekrar belirtilmiştir.

«Artuklu köprüleri ve kervansarayları» başlığı altında, bu devrin yolları hakkında kaynaklar yardımı ile genel bilgiler özetlenmiş, genellikle ortada tek ve geniş açıklıklı bir kemer kullanmayı seven Artuklu köprü mimarlarının, bu konudaki başarıları üzerinde durulmuştur. Köprülerde figürlü plastiğin de kullanılmış olmasının bu devrin ortak özelliği şeklinde görülmesi konusuna değinilmiş, kaynaklardaki genel bilgilere rağmen, bu anıtsal köprülerin yer aldığı yollarda Artuklu devrine tarihlenebilecek kervansaray bulunamadığına işaret edilmiştir. Esenkent'deki Han İbrahim Şah kervansarayının ise bir yanında kaynak belirtilmeden Artuklulara bağlanmasının şüpheli bir durum olduğu ve bu hanın daha geç devir özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir.

«Sivil ve Askerî Mimari» başlığında Artuklu saray ve köşkleri ele alınmış, bugüne kadar bilinen en önemli örneğin 1960-61 kazılarında meydana çıkarılmış olan Diyarbakır İç Kale Sarayının olduğuna işaret edilmiştir. Gelişme içinde, gerek planı ve gerekse süslemeleriyle en önemli yeri olan bu saraydan başka, diğer Artuklu merkezlerindeki saray-köşk mimarisinin şüpheli durumlarına değinilmiştir. Hasankeyf'deki köşkün, kuvvetle tahkim edilmiş biçiminin,

Merv bölgesi saray-köşkleriyle benzerliğine işaret edilip, Mardin'deki Firdevs köşkünün durumuna değinilmiş, diğer kaynaklarda belirtilmiş olan Artuklu sultanlarının köşk ve sarayları hakkında kısa bilgiler verilmiştir.

Artuklular'ın egemen olduğu merkezlerdeki surlarla burçlara kısaca değinilen bu bölümde, onların onarım, ekleme ya da yeniden yaptırdıkları kısımlar üzerinde etraflıca durulmuştur. Surlara yaptırdıkları eklemeler ve kitabelerle kabartmalar toplandıktan sonra, özellikle Diyarbakır'daki Ulu Beden ve Yedi Kardeş burçlarının askeri mimari içindeki önemleri üzerinde durulmuş, kabartmaları ve biçimleriyle meydana getirdikleri etkiye işaret edilmiştir. Ortaçağ sembol dili ile açıklanması mümkün olabilecek olan birtakım figürlü plastiğin, surlarda kullanılmış olduğuna da işaret edildikten sonra, Silvan, Harput ve Diyarbakır surlarının ve kalelerinin Artuklu devrindeki kullanışlarına yer verilmiştir.

Değerlendirme bölümünün ikinci ana başlığı olan «Artuklu Yapılarında Süsleme Özellikleri» kısmında, Kesme taş mimarının XII. yy. Anadolusundaki en güzel örnekleriyle başlayıp, XIII. ve XIV. yy. larda hem bir kuzey Suriye Zengi özelliği olarak görülen çok renkli taş işçiliğinin hem de dilimli ve hareketli kemer şekillerinin en güzel örneklerini uygulamış olmalarına değinilmiştir. Renkli taş işçiliği ve hareketli dilimli kemerler yanında, figürlü plastik, cam ve taş mozaik, mermer kakma tekniklerinin de başarılı bir şekilde kullanılmış olduğuna işaret edilmiştir. Silvan Ulu Camii kuzey cephesinde görülen taş işçiliğinin XIII. yy. sonu Hatuniye Medresesinin taş mihrabında, Artuklu Sarayındaki mozaik örneğinin Mardin Marufiye Medresesinin selsebilinde görülmesinin, farklı merkezlerde, aynı devir zevkinin rol oynadığına işaret olduğu üzerinde de durulmaktadır.

Değerlendirme bölümünün üçüncü ana başlığı «Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesinde Kaynak ve Etkiler»i meydana getirmektedir. Çalışmanın esas değerlendirilişi şeklinde ele alınan bu bölümde, Artuklu Mimarisinin deneyip, olgunlaştırdığı mimarinin Türk dünyası içinde kaynaklarına doğru inilmekte, çeşitli mimari tiplerin ön örneklerinin Anadolu dışında aranmasına çalışılmaktadır. Sonuç olarak, Karahanlı ve Gazneliler'in X-XII. yy. mimarilerinde özellikle mihrap öntü kubbesi fikrinin enine gelişen planda uygulanmış şekillerinin denendiği belirtilerek, İran Ulu Camilerindeki Selçuklu Uygulamaları ile aralarındaki bağlantıya işaret edilmektedir. Şam merkezinde enine uygulanmış bir cami tipinin önemli bir örnek olarak durmasına ve Diyarbakır'da da bunun bir benzerinin kubbesiz olarak durmasına karşılık, Artuklu devri mimarlarının, Bitlis Ulu camiiinde ilk şeklinin belki görülebildiği bir yeni sentezi gerçekleştirebilmelerindeki başarı üzerinde önemle durulmaktadır. Kuzey Suriye ve İran bağlantılarına, Anadolu'daki ilk örneklerle olan ilişkilerine, çeşitli açılardan ve değişik örneklerle yer verilmiş olan bu bölümde, Artuklu devri mimari gelişmesinin, XIV. yy. dan sonraki Anadolu Türk Mimarisine etkileri de ele alınmıştır. Anadolu Beylikler devri mimarisi ve Osmanlı mimarisine kadar uzanan bağlantıların XIII. yy. Anadolu Selçuklu Mimarisini etkilemesinin kuvvetli olmadığını, bazı süsleme özellikleriyle, bazı plan şemalarının ve medrese-cami gibi yeni tiplerin meydana gelmesinde etkilerin oldukça kopuk bir

gelişmeyle takip edilebildiğini belirttikten sonra, kaynak-gelişme-etki ilişkilerinin genel özetlenmesi yapılmaktadır.

Artuklu devri yapılarındaki kitabelerden tanınan mimarlara da ayrı bir bölüm açılan çalışmada, adı geçen mimarların diğer çevre yapılarındaki kitabelerde de görüldüğü belirtilmektedir. Ana hatların, önemli özellikleriyle toplandığı kısa sonuç bölümünde, Artuklular'ın güney-doğu Anadolu'da XII. yy. dan sonra önemli bir tarihi mevkîye sahip oldukları, fakat zamanla sadece Mardin merkezinde küçük bir beylik durumuna geldikleri belirtilmekte, bu tarihi gelişme içinde, cami mimarisinde deneyip geliştirdikleri önemli plan şeması ve mimari biçim yanında, medreselerde sonraki yüzyılın en olgun şemasının ilk örneğini ve kapalı bölge uygulamaları dışına çıkamayan, tek avlu düzenini aşan tipi ortaya koyan Artukluların bölgede meydana getirmiş oldukları mimari gelenek üzerinde durulmaktadır. Bu geleneğin yerleşmesinde mimari süslemenin, taş işçiliğinin ve figürlü plastiğin de önemli yeri olduğuna değinilmektedir. Bölgedeki ilkerki çalışmaların belki de yeni yapılar ortaya çıkarmasının, Artuklu devri mimarisinin Kuzey Suriye ve Anadolu Türk mimarileri arasındaki yerini daha iyi alabilmesini sağlayabileceği de eklenerek, çalışmanın bu konuda bir ön deneme olduğu belirtilmektedir.

İngilizce Özet bölümünün arkasından, çalışmada, metin içinde verilen ve -1- 327 numara alan notlar sıra ile yer almaktadır. Önsözde okumada güçlük yaratabileceği için özür dilenen bu durumun notların daktiloda tam ayarlanamamasını önlemek üzere düşünüldüğü belirtilmekte, kısaltmalar hakkında kısa bir açıklamada bulunmaktadır.

Çalışmanın kaynaklarını meydana getiren eserlerin tam bibliyografyasından sonra, levhalar halinde düzenlenen plan ve resimlerin levha numaraları verilmekte, bu listelerde, değişik kaynaklardan derlenmiş plan ve resimler varsa, bunların da yanında kaynağı ayrıca işaret edilmiş bulunmaktadır.

OSMANLI TARİHİYLE İLGİLİ MİNYATÜRLÜ YAZMALAR (ŞEHNAMELER VE GAZANAMELER)

Zeren AKALAY

Doktora tezi

415 sayfa, 276 resim, İstanbul 1972

Araştırmanın giriş bölümünde önce, İslâm sanatından önceki devirlerdeki minyatürlü tarih kitaplarının örnekleri üzerinde durulmakta, daha sonra İslâm sanatında yeri olan minyatürlü tarih kitaplarının günümüze gelen örnekleri verilmektedir. Giriş bölümünde Osmanlı minyatür sanatından söz edilerek devam edilir. Bu bölümde her devrin minyatür üslûbuna işaret edilerek, genel tarih kitaplarından ve din tarihiyle ilgili olarak Osmanlı üslûbunda minyatürlenmiş eserlerden önemle bahsedilmekte, bunların çeşitli koleksiyonlara dağılmış nüshalarına işaret edilmektedir.

Osmanlı şehnamecilerinin ve gazaname yazarlarının tanıtıldığı ikinci bölümde, önce bu mesleğin kuruluşundan ve ilk şehnamecilerden söz edilmektedir. Osmanlı padişahları için Firdevsi Şehnamesi tarzında bir Şehname-i al-i Osman yazılıp, minyatürlerle süslenmesi geleneği Kanunî devrinin şehnamecisi Fethullah Arif Çelebi tarafından kurulmuştur. Bu gelenek daha sonra Seyyid Lokman, Talikizade, Nadiri ile XVII. Yüzyıl ilk yarısına kadar devam eder. Bu bölümde Osmanlı şehnamecilerinin şehnameler dışında, minyatürlü eserlerine de işaret edilmiş, ayrıca gazaname yazarlarından Matrakçı Nasuh, Ahmet Feridun Paşa, Gelibolulu Âli, Âsâfi Paşa, Mustafa Rumuzî tanıtılmış, minyatürlü eserleri kaydedilmiştir.

Üçüncü bölümde eserlerin incelenmesine geçilmiştir. Önce eserlerin katalog çalışması yapılmış, minyatürlerin gösterdiği üslûp farkları sahnelerin yanlarına işaret edilmiştir. Daha sonra şehname ve gazanamelerin üslûp özelliklerinin incelenmesine geçilmiştir. Her eserin minyatürleri üslûp özelliklerine göre gruplandırılmış, her üslûbun araştırma içine giren yazmalardaki ve Osmanlı minyatür sanatının diğer örneklerindeki benzer üslûplarına işaret edilerek, bazı yazmalardan çıkarılıp çeşitli koleksiyonlara dağılmış minyatürlü sayfaları belirtilmiştir.

Üslûp araştırması, araştırma içine giren eserlerde çalışan sanatçıların tesbit edilmesini sağlamıştır. Tezin dördüncü bölümünde, Osmanlı nakkaşlarından bahseden kaynaklar ve ilk nakkaşlar anlatılmış sonra minyatürlü yazmalarda çalışan sanatçıları bildiren vesikalar üzerinde durulmuştur. Mevcut vesikalardan ikisinin araştırma içine giren eserlere ait oluşu, bu eserlerde çalışan sanatçıların kesinlikle tesbit edilmesini sağlamıştır. Bu belgelerde Osmanlı minyatür sanatından bahseden kaynaklarda adı çok sık geçen Osman ve Ali'nin üslûpları, ayrıca araştırma içine giren eserlerde hakim bir üslûbu temsil eden Mehmet Bey ve Nakkaş Hasan'ın üslûpları tesbit edilmiş ve bu nakkaşların minyatürledikleri eserler listeler halinde verilmiştir.

Osmanlı tarihiyle ilgili minyatürlü eserlere konu olan sahneleri ele alan beşinci bölümde, öncelikle konuların gerçekçiliği ve belgesel oluşu üzerinde durulmuş, kompozisyon şemaları incelenmiştir. Sahneler törenlere katılan kişilerin kimliklerinin belirmesinde son derece yardımcı olmakta, Osmanlı saray teşkilâtı için önemli birer belge niteliği taşımaktadır. Osmanlı tarihinin önemli olayları arasında cülûs merasimleri yer almaktadır. Bu merasimler, araştırma içine giren eserlerden yalnız şehnamelere konu oluyor. Şehnameler, cülûs merasimini gösteren minyatürle resimlenmeğe başlıyor.

Araştırma, Osmanlı tarihî üslûbunun belli bir gelişim çizgisinde devam ettirildiğinin belirtilmesiyle sonuçlanır. Bu bölümde II. Bayezıt, Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murat, III. Mehmet, I. Ahmet, II. Osman, IV. Murat devirlerinin tarihî üslûbu belirtilmiş, Osmanlı tarihî üslûbunun İslâm sanatının diğer çevrelerinde görülen tarihî üslûptan ayrılan yönü anlatılmıştır.

Osmanlı tarihiyle ilgili minyatürlü yazmalar, Türk minyatürünün karakterinin ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştur. Türk minyatür sanatının özelliği, minyatürleri devrinden günümüze gelmiş belgeler olan Osmanlı padişahlarının şehnameleri ve onların ünlü serdarlarının gazanamelerinde belirmektedir.

TÜRK VE İSLÂM SANATI KÜRSÜSÜNDE YAPILAN LİSANS TEZLERİ

(Yıllığın dördüncü sayısından sonrakiler)

334 — Zeki Savaş ÇAKMAKÇI

Silvan ve Birecik'teki Türk Mimarî Eserleri, 1971.
56 sayfa, 138 resim.

Tez çalışmasına Silvan ve Birecik'in tarih ve sanat yönünden değeri anlatılarak başlanmaktadır. Katalog kısmında Silvan ve Birecik şehirlerinin abideleri mimarî ve süslemeleri bakımından incelendikten sonra Artuklu sanatından gelen etkilerle Anadolu Türk mimarisinin belirli plân tiplerine örnekler verildiği sonucuna varılmıştır.

335 — Mehmet Zeki SÖNMEZ

Ağrı - Doğubeyazıt İshak Paşa Sarayı ve Iğdır Kervansarayı, 1971.
73 sayfa, 91 resim.

Giriş kısmında Ağrı-Doğubeyazıt'ın coğrafya ve tarih durumu hakkında kısa bilgi verilmekte, İshak Paşa sarayı ve Iğdır Kervansarayının mimarî ve süslemeleri ise katalog kısmında anlatılmaktadır. Selçuklu - Osmanlı Hanları üzerinde bir tasnif denemesi yapılarak Iğdır kervansarayının bunlar arasındaki yeri belirtilerek sonuca varılmıştır.

336 — Nurdan ERBAHAR

Boğaz'ın Anadolu Yakası Türk Mimarî Eserleri, 1971.
92 sayfa, 218 resim.

Çalışmaya Boğaz'ın tanımı ile başlanmıştır. Anadolu yakası Türk mimarî eserleri, Külliyyeler, Camiler, Mescitler, Namazgâhlar, Tekkeler, Hamamlar, Çeşmeler olarak sınıflandırılarak anlatılmaktadır. Bu eserlerin çoğunun geç Osmanlı devrine ait olduğu üzerinde durularak, bu devir mimarisi içindeki yerlerinin belirtilmesi ile tez sonuçlandırılmaktadır.

337 — Zahide YALÇIN

Mimar Kemâleddin ve eserleri, 1971.

80 sayfa, 129 resim, 15 plân.

Giriş kısmında Mimar Kemâleddin'in hayatı bütün yönleri ile verilmiştir. Mimar Kemâleddin'in İstanbul'da yapmış olduğu mimarî eserler, süslemeleri ile birlikte katalog kısmında anlatılmıştır. Mimar Kemâleddin'in eserleri ile birlikte neo-klasik cereyan da bütünü ile incelenmiş ve bu üslûp hakkında genel yargılara varılmıştır.

338 — Özden GÜRDEMİR

Koca Mustafa Paşa Camii ve Külliyesi, 1971.

73 sayfa, 73 resim, 8 plân.

Tezin girişinde Koca Mustafa Paşa Cami ve Külliyesinin yeri, tarihçesi ve bugünkü durumu hakkında bilgi verilmektedir. Katalog bölümünde mimarî durumu, yapı tekniği, tezyinatı ve külliyeyle dahil diğer yapılar ayrı ayrı incelenmekte ve caminin Türk devrinde geçirdiği değişiklikler üzerinde durulmaktadır. Bundan sonra yapıların mukayeseleri yoluyla Türk mimarisindeki yerleri belirtilmektedir.

339 — Suzan MİROĞLU

Ayasofya'da Osmanlı devri tamir ve ilâveleri, 1971.

59 Sayfa, 48 resim.

Teze Ayasofya'nın kısa bir tarihçesi ile başlanmıştır. Katalog kısmında Ayasofya caminin tamirleri, ek yapılar, camiye çevirme ile ilgili ek organlar, süsleyici eleman ekleri anlatılarak Türk devrinde yapılan ilâve ve tamirlerle eserin mimarî güzelliğinin arttığı ve sanat dünyasına değerli bir eser kazandırıldığı sonucuna varılmıştır.

340 — Gülten EREL

Topkapı Sarayı Cariyeler Bölümü, 1971.

69 Sayfa, 101 Resim, 6 Plân.

Giriş bölümünde Topkapı Sarayının tarihçesi ve Harem dairesinin yeri anlatıldıktan sonra Osmanlı Sarayında cariyelerin önemi belirtilmiştir. Katalog kısmında cariyeler bölümü yapıları mimarî ve süsleme yönünden tek tek incelenmiştir. Saray personelinin her türlü ihtiyaçlarına cevap ve-

recek mekânları toplamış olan Harem içindeki hayatın ve o devirdeki sosyal durumunun bu yapıyla en açık şekilde belirttiği, incelemenin sonucunda ortaya çıkmaktadır.

341 — Fatoş ÖZGÜVEN

Uşak - Afyon - Tavşanlı ve Altıntaş'ta Germiyan ve Osmanlı Eserleri, 1971.

63 Sayfa, 94 resim, 15 plân.

Giriş kısmında Uşak-Afyon-Tavşanlı ve Altıntaş'ın coğrafi ve tarihi durumları anlatılmıştır. Germiyan ve Osmanlı devrinin eserlerini bu bölgelerde kronolojik sıraya göre anlatmaya ayrılan katalog kısmından sonra bu iki devrin mimarî özellikler bakımından birbirine benzemekte ve tamamlamakta olduğu tesbit edilmektedir.

342 — Mustafa Kemal AYGEN

Topkapı Sarayı Müzesindeki Memlûk - Türk ve İran zırh ve miğferleri, 1971.

41 sayfa, 71 resim.

Tez çalışmasına demir ve maden sanatının insan yaşamındaki öneminin belirtilmesiyle başlanmıştır. Katalog bölümünde Memlûk-İran-Türk-İran sanatlarından bugün Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan zırh ve miğfer örnekleri anlatılmaktadır. Bunlarda maden olarak hepsinde demirin kullanıldığı, yalnız Türklerin demir yanında bakır da kullanarak farklı malzeme işlemiş oldukları belirtilmiş, üç çevrenin zırh ve miğferlerinin benzer ve farklı yönleri açıklanmıştır.

343 — Gönül TEKİNALP

Avanos ve Gülşehir'de Türk mimarisi, 1971.

44 sayfa, 158 resim, 11 plân.

Giriş kısmında Avanos ve Gülşehir'in coğrafi ve tarihî durumu incelenmiştir. Bu şehirlerde bulunan camiler, külliyele, han ve çeşmeler tezin katalog kısmını teşkil etmektedir. Eserlerin devirlerinin tesbit edilmesine çalışılmakta ve Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devirlerine rastladıkları anlaşılmaktadır.

344 — İnci TOKOĞLU

Askerî Müze'deki Osmanlı Zırhları, 1971.
54 sayfa, 54 resim.

Türk harp sanatında zırh'ın önemi ve yeri belirtildikten sonra zırh'ın tanımı ve parçaları giriş bölümünde verilmektedir. Katalog kısmında ise Askerî Müze'de bulunan Osmanlı zırhları tek tek incelenmektedir. Bundan sonra, yüzyıllarına göre tasnif edilen zırhlar arasındaki farklar tesbit edilmektedir.

345 — Firdevs SAYILAN

İstanbul'da Osmanlı devri mimarî eserlerinde avlu kapıları, 1971.
101 sayfa, 316 resim.

Türk mimarisinin mühim unsurlarından olan kapıların durumları, görünüşleri, mimarideki yerleri ve üslûplarına göre tasnif edilerek incelenmiş, İstanbul'da Osmanlı devri mimarî eserlerinde bulunan avlu kapıları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

346 — Nurhan DİKİCİ

Askerî Müze'deki Türk alın zırhları, 1971.
96 sayfa, 59 resim.

Tez çalışmasına Türklerde atın önemi ve korunmasında kullanılan eşya çeşitleri içinde zırh'ın önemi ile başlanmıştır. At alın zırhının tanımı, parçaları, yapımı, madenin cinsi, biçimi ve süsleme tekniklerinin incelenmesi katalog kısmını teşkil etmektedir. Böylece Askerî Müze silâh koleksiyonunun önemli bir kısmı ele alınmış olmaktadır.

347 — Müjgân ŞEFKATLİ

Madenî tezyinatlı şebekeler, 1971.
75 sayfa, 157 resim, 6 desen.

Şebekelerin kullanıldıkları yerler ve teknikleri ile başlayan tezde ilk devir, klâsik, barok, rokoko, ampir devrin şebekeleri teker teker incelenerek şebekelerin dekorları ve yapıldıkları malzemeye göre değerlendirilmesi yapılmış, bunlar ayrıca mermer şebekelerle karşılaştırılmıştır.

348 — Fikriye AKAR

XV-XVIII yüzyıllarda İstanbul'daki sağlık müesseseleri, 1971.
53 sayfa, 106 resim, 7 plân.

Giriş kısmında Türk hastahanelerinin tarihçesi, darüşşifa deyimi ve Mimar Koca Sinan'ın yaptığı hastahaneler kısaca anlatılmıştır. Katalog bölümünde XV.-XVIII. yy. da yapılan sağlık mimarî ve süslemeleri kronolojik sıraya göre incelenmiş ve günümüze kadar gelen bu sosyal kuruluşların halk sağlığındaki yeri belirtilmiştir.

349 — Tülin M. TOPÇUOĞLU

Kıbrıs'ta Türk devri eserleri, 1971.
55 sayfa, 60 resim, 14 plân.

Teze Kıbrıs'ın coğrafi durumu, tarihçesi ve Osmanlıların Kıbrıs'ı fethi ile başlanmıştır. Katalog bölümünde ise cami olarak yapılan eserler ile kiliseden çevrilme olanlar ayrı ayrı anlatılmıştır. Sonuç olarak bunların Osmanlı mimarisinde günümüze gelen çeşitli yapı tiplerinden basit birer örnek verdikleri tesbit edilmiştir.

350 — Nurcan ÖZCAN

Anadolu'da Türk çini ve keramik sanatında insan figürü, 1971.
74 sayfa, 32 resim, 17 desen.

Tezde Türk keramik ve çini sanatının kısa tarihçesi ve kullanılan teknikler hakkında genel bilgi verildikten sonra Anadolu'da insan figürlü çinilerin bulunduğu yapılar ile bugün elde bulunan insan figürlü çini ve keramikler teker teker incelenmiş, böylece Anadolu'da insan figürlü Türk keramik ve çinisi daha iyi anlaşılır duruma getirilmeğe çalışılmıştır.

351 — Ahmet Uğur İLDAY

Topkapı Sarayı Müzesindeki Türk kılıç ve kalkanları, 1971.
31 sayfa, 69 resim.

Kılıç ve kalkanın tanımı, Türk kılıcının kısımları, kılıcın yapılışı, Türk kılıç ustaları, Türk kalkanının çeşitleri ve tezyinat tekniklerinin açıklanması ile başlayan tezde Topkapı Sarayı Müzesindeki Türk kılıç ve kalkanları tek tek incelenmiştir. Bunlarda devirlerin zevkine göre değişen üslûbun gelişimi üzerinde durularak tez sonuçlandırılmıştır.

352 — Meral ERSUNA

Osmanlı devri sütun başlıkları, 1971.
75 sayfa, 190 resim.

İstanbuldaki Osmanlı devri sütun başlıklarının eserler üzerinde kronolojik sıraya göre incelenmesinden sonra sütun başlıkları ayrıca kendi aralarında sınıflandırılmış ve Anadoludaki diğer Türk devri başlıkları ile karşılaştırılmıştır. Böylece sütun başlıklarının her devri göre değişen üslup gelişimi ortaya çıkarılmıştır.

353 — Muhterem BİLGE

Kadın Han'ı ve Ulukışla'da Koca (Damat veya Öküz) Mehmet Paşa Kervansarayı, 1971.

23 sayfa, 82 resim, 2 plan.

Giriş kısmında bölgenin tarihçesi anlatıldıktan sonra eserler katalog bölümünde ayrı ayrı anlatılarak incelenmiştir. Han ve Kervansaray mimarisinin hemen Selçuklu, hem de Osmanlılarda kullanıldığı üzerinde durularak bunların birbiriyle karşılaştırılması yapılmıştır.

354 — Ülfet SARIKAYA

Türk ve İslâm Eserleri Müzesindeki sırsız keramikler, 1971,
54 Sayfa, 65 Resim, 34 şekil.

Girişinde sırsız keramiklerin tarihçesi, menşei, teknikleri ve genel özelliklerinin anlatıldığı tezin katalog kısmı ise Türk ve İslâm eserleri müzesindeki sırsız keramiklerin incelenmesine ayrılmıştır. Bunların İran ve Mezopotamya halk tipi keramikleri ile benzerlik gösterdiği ve İran, Suriye ve Anadolu'daki keramiklerin müşterek bir geleneği devam ettirdiği tezin karşılaştırma ve sonuç kısımlarında ortaya çıkarılmaktadır.

355 — Adnan KOÇEL

İstanbul, Edirne ve Bursa camilerinde revarklı avlu şadırvanları, 1971.

Tez çalışmasına şadırvanların önemi ve su mimarisindeki yeri ile başlamıştır. Devaklı avlu içersindeki şadırvanların durum, görünüm ve mimari yapıları katalog bölümünde anlatılarak ilk devir, klâsik üsluptakiler, lâle devri, barok devir kendi aralarında karşılaştırılmıştır. Şadırvanın cami av-

lusunun mimari etkisini ve güzelliğini arttıran bir eleman olduğu üzerinde durulmuştur.

356 — Yıldız PEKEL

Bursa'daki Osmanlı Medrese ve şifahaneleri, 1971.
129 sayfa, 109 resim, 11 plân.

Bursa'nın coğrafi ve tarihi durumu kısa olarak anlatıldıktan sonra Osmanlı devrinde yapılan medrese ve şifahanelerin mimari ve süslemeleri üzerinde durulmuştur. Bursa medreselerinin ilk devir Osmanlı mimarisinin medrese tiplerini topladığı için mimarlık tarihimiz yönünden önem taşıdığı sonuç kısmında belirtilmiştir. 2

357 — Zeynep YALAZKAN

Genç - Hani ve Lice'deki Türk mimari eserleri, 1971.
40 sayfa, 83 resim, 4 plân.

Diyarbakır'a bağlı Genç, Hani ve Lice kazalarının coğrafi ve tarihi durumu incelendikten sonra buralardaki Türk eserleri kronolojik sıraya göre ele alınmış ve plân ve süslemeleri anlatılmıştır. Plân özellikleri, süslemelerin gösterdiği karakteristik özellikler, bunların Artuklu sanat çevresinin örnekleri olduğunu ortaya çıkarmaktadır. 2

358 — Yıldız GÜNEY

Fatih Sultan Mehmet zamanında İstanbul'da yapılan saray ve köşkler, 1971.
54 sayfa, 50 resim, 9 plân.

Ön plânda Fatih'in kişiliği ve yaptırdığı eserlere olan etkisi belirtilmiştir. Fatih devri eserlerindeki ciddiyet, uygunluk, ahenk, azamet ve süse önem verilmeyen sadelik üzerinde durulmuştur. Katalog kısmında eserler önem sırasına göre ele alınmış, tezyinat ve plân özelliklerinin anlatılmasından sonra yapıların müşterek özellikleri değerlendirmede esas olmuştur. Son bölümde ise devrin sanat karakteri açıklanmıştır. 2

359 — Ahmet Cemil ÜSTÜN

Askerî Müzedeki desenli Osmanlı kılıç ve kınları, 1971.
37 sayfa, 47 resim.

Türk ve islâm sanatında kılıç ve kınlar hakkında genel bilgi ile başlayan tezde kılıcın Türk medeniyetindeki yeri ve önemi belirtilmiştir. Kılıç ve kının bölümleri, çeşit ve tipleri, maddesi, tekniği, süslemesi hakkında bilgi verildikten sonra Askerî Müzedeki desenli Osmanlı kılıç ve kınları tek tek incelenerek birbirlerinden büyük bir ayrılık göstermedikleri ortaya konmuştur.

360 — Cengiz SARIKUŞ

Türk ve İslâm Eserleri Müzesindeki cam işleri, 1971.
26 sayfa, 28 resim.

Tez çalışmasına camın tarihçesi ve cam işlerinin tekniği anlatılarak başlanmıştır. Memlûk, Selçuklu, Osmanlı ve Venedik camlarının teknik, süsleme ve işçilik bakımından incelenmesinden sonra bugün yapılan camların onlarla kıyaslanamayacağı sonucuna varılmıştır.

361 — Hanife TEREKLI

Manisa Muradiye Cami ve Külliyesi, 1971.
51 sayfa, 61 resim, 7 plan, 1 desen.

4 Manisa'nın tarihine kısaca değinildikten sonra Muradiye cami ve külliyesinin tarihçe ve mimarî yönünden incelenmesine geçilmiştir. Plân, örtü sistemi, dış ve iç görünimleri ile bezeme özelliklerinin anlatıldığı katalog kısmından sonra cami ve külliye plân olarak Mimar Sinan'ın eserlerinden gelen bir etkinin bulunduğu sonucuna varılmıştır.

362 — Tülin ERTAN

Kayseri Medreseleri, 1971.
63 sayfa, 101 resim, 9 plân.

2 Giriş bölümünde medrese eğitimi, mimarî tip olarak medresenin doğuşu ve gelişimi ile Anadolu Selçuklu Medrese mimarisinin oluş ve ilerlemesi anlatılmıştır. Katalog kısmında medrese yönünden çok zengin olan Kayseri'de Çifte Medrese, Köllük cami medresesi, Huand Hatun Medresesi, Seraceddin Medresesi, Hacı Kılıç, Sahibiye, Avgunu ve Hatuniye medreseleri mimarî, plân ve süslemeleri ile ele alınmıştır.

363 — Sügar ÖZAYDIN

Karapınar, Seydişehir, Bozkır ve Akseki ilçelerindeki yapılar, 1971.
64 sayfa, 86 resim, 5 plân.

Karapınar, Seydişehir, Bozkır ve Akseki ilçelerinin tarihçesi anlatıldıktan sonra, katalog kısmında bu ilçelerdeki Türk eserleri incelenerek bunların iddiasız, sade yapılar olduğu sonucuna varılmıştır.

364 — Leylâ UZUN

Edirne camilerindeki kalem işleri, 1971.

44 sayfa, 59 resim, 6 desen.

Edirne hakkında genel bilgi verilip, kalem işlerinin teknik, süsleme gibi hususları belirtildikten sonra 15 ve 16. yy. kalem işlerinin özellikleri belirtilmiştir. Edirne'deki Muradiye camii, Üç Şerefeli cami, Selimiye camii kalem işleri teker teker anlatıldıktan sonra, çinilerle, kumaşlarla, cilt kapaklarıyla, ve halılarla karşılaştırmaları yapılmış kalem işlerinin çinilerle üslûp birliği gösterdiği sonucuna varılmıştır.

365 — Oya N. BÜKER

Topkapı Sarayı - «Klâsik devir» tavanlardaki kalem işleri, 1971.

18 sayfa, 29 resim.

Kalem işlerinin tekniği belirtildikten sonra, Harem, II. avlu, III. avlu'da bulunan daireler ve köşklerdeki kalem işleri desen, renk, motif olarak belirtilmiş, tavanlardaki süslemelerde cilt işi tekniğinin uygulanmaları görüldüğü sonucuna varılmıştır.

BİZANS SANATI KÜRSÜSÜNDE YAPILAN LİSANS TEZLERİ

(Yıllığın dördüncü sayısından sonrakiler)

46 — Şerafettin TOPAL

Karaman'ın Fisandon (Dereköy) köyündeki cami.
36 sayfa, 30 resim.

Tez çalışmasına Fisandon'un tarihî ve coğrafi durumu ve yapının tarihçesi ile hakkındaki yayınların incelenmesi ile başlanmıştır. Yapının plân, tezyinat, malzeme ve teknik yönleri katalog kısmında anlatılmıştır. Plân ve cephe mimarisi bakımından benzerlik gösteren yapılar ile İstanbul ve Anadolu'dan örnekler verilmiştir. Dereköy kilisesinin sahip olduğu plân şeması ve Prof. Dr. Semavi Eyice'nin kanaatine göre IX. veya X. yy. da yapılmış olabileceği sonucuna varılmıştır.

47 — İhsan YÜCEL

Anavarza'da sanat tarihi ve arkeoloji incelemeleri.
63 sayfa, 126 resim, 25 slide, 7 plân.

Anavarza'nın coğrafi ve tarihî durumu seyahatname ve araştırmalar yönünden anlatıldıktan sonra Anavarza'da bulunan eserler katalog bölümünde verilmiştir. Kiliseler, türbeler, mezarlar ve askerî, sivil mimariye giren yapılar bütün yönleri ile incelenmiştir. Anavarza'da her devre ait eserler veya kalıntıların Yunanlılardan başlayıp sırasıyla Roma, Bizans, Arap ve Ermeni devirlerinden kalmış oldukları neticesine varılmıştır.

48 — Fikret GÜNERİ

Ahmet Paşa Mescidi, 1970-71.
43 sayfa, 48 resim, 11 plân.

Giriş bölümünde Ahmet Paşa mescidinin mevkii ve tarihçesi, eser hakkındaki yayınlar anlatılmıştır. Yapının mimarî durumu, plân ve iç görünüş, cepheler, örtü, süsleme, malzeme ve teknik katalog kısmında verilmiştir.

Sanat Tarihi - Forma : 40

Eserin plânının gelişmesi ve benzer yapılarla karşılaştırılmasından sonra Ahmet Paşa mescidinin orta Bizans devri mimarisinin İstanbul'daki karakteristik, ufak fakat nisbetli, ahenkli ve dengeli en gelişmiş örneklerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır.

49 — Nazan YAVUZOĞLU

Vize'deki Bizans Eserleri.

49 sayfa, 83 resim, 11 plân, 3 desen.

Vize hakkında coğrafi, topografik ve tarihî bilgi verildikten sonra bölgede bulunan eserlerin incelenmesine geçilmiştir. Vize Ayasofyası, mağara manastır kompleksi ve bir tetrakonkhos yıkıntısı plân, malzeme, teknik, tezyinat ve sanat tarihindeki yeri bakımından anlatılmıştır. Bu eserlerin meydana getirildiği devirler kesin olarak belli olmadığından bunların yapı ve tezyinatına göre VII.-IX. a ait olabilecekleri sonucuna varılmıştır.

50 — Solmaz ÖNÜT

Binbirkilise 10 No. lu Merkezî Plânlı Yapı.

39 sayfa, 48 resim, 24 plân.

Tez çalışmasına Karadağ (Binbirkilise) Madenşehir bölgesinin tarihî ve coğrafi durumu anlatılarak başlanmıştır. Katalog bölümünde ise 10 No. lu kilisenin Madenşehir örenindeki yeri, eseri gören ve inceliyenler verilmiştir. Yapının mimarî durumu, plân, üst yapı, malzeme ve tekniği, plâstik tezyinatı bakımından anlatılmıştır. 10 No. lu kilisenin Binbirkilise bölgesinin merkezî plâna sahip iki yapısından biri olduğu, benzerleriyle karşılaştırılınca ölçü ve plâstik tezyinat bakımından mütevazî kalırsa da itinalı kesme taş işçiliğinin yapıya iddiasız ve sade bir güzellik verdiği sonucu ortaya çıkmış bulunmaktadır.

51 — Sevil BİLGİÇ

İznik surları, 1971.

49 sayfa, 139 resim.

Giriş kısmında İznik hakkında genel bilgi verilmiştir. İznik surları; 1— Esas surlar, 2— Ön surlar, 3— Hendek bölümleri halinde malzeme ve teknik bakımından katalog kısmında incelenmiştir. Ayrıca kapılar, freskolar ve kitabeler anlatılmıştır. M.Ö. 2. yy. dan günümüze kadar geçirdiği saf-

halar, değişimler ve gelişimlerden İznik surlarının en eskisinin ancak Roma devrine kadar inmiş olduğu sonucuna varılmıştır.

52 — Fatma DALMAN

Karaman yakınında Binbirkilise'de 7 No. lu yapı.
59 sayfa, 43 resim, 25 daipozitif, 14 plân ve kesit.

Karadağ ve Madenşehir hakkında genel bilgi, tarihî durumu, yapının bulunduğu yer, seyyahların yayınları, ilmî incelemeler, görüp inceleyenler, görmeden genel yayınlarda ele alanlar, giriş bölümünde verilmiştir. Katalog kısmında 7 no. lu yapının inşaat tekniği, süsleme ve özellikleri bütün yönleri ile incelenmiştir. Yapının IV. veya V. yy. a ait olduğu ileri sürülmekte ise de yapı hakkındaki kesin bilgilerin ancak burada yapılacak bir kazı ile ortaya çıkacağı sonucuna varılmıştır.

53 — Vicdan KURAL

Galata Surları ve Kulesi, 1972.
63 sayfa, 66 resim, 1 plân.

Giriş kısmında Galata'nın topografyası, tarihçesi ve Galata ile ilgili araştırmalar verilmiştir. Katalog bölümünde ise surlar ve kulelerin gelişimi devrelere göre anlatılmış, kuleler, kapılar ve armalar: 1) Yerlerinde, 2) Müzelerde, 3) Neşriyatta tek tek incelenmiştir.

**MEZUNİYET ARIFESİNDE
KAYBETTİĞİMİZ
ÖĞRENCİLER**

ESTETİK VE SANAT TARİHİ KÜRSÜSÜNDE YAPILAN LİSANS TEZLERİ

(Yıllığın dördüncü sayısından sonrakiler)

Güngör EROL

16. yy. Osmanlı kıyafetleri, 1971.
128 sayfa, 93 resim.

Tezde eser ve kaynakların araştırılması bir metod çerçevesinde yapılmıştır. Kıyafetler bölümlere ayrılarak erkek, kadın ve çocuk kıyafetleri tek tek incelenmiştir. Katalog bölümü, giyimle ilgili şahıslar, giyimle ilgili tabirler sözlüğü ile genişletilmiştir. Baş giyimi, vücut giyimi, ayak giyimi ve teferruat ile ilgili olan tabirlerden sonra çok eskiden beri insanlar için giyimin ne kadar önemli olduğu üzerinde durulmuş ve 16. yy. ın giyim tarihi içinde en muhteşem devir olduğu sonucuna varılmıştır.

JAN DEVLETOĞLU

Plân ve Gravürlerle Değişen İstanbul, 1971.
99 sayfa, 45 resim.

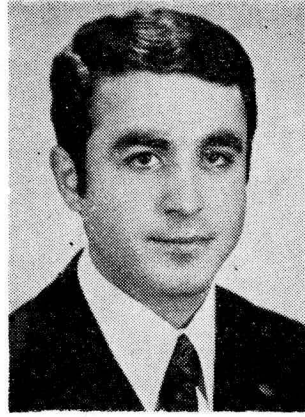
İstanbul'un tarihi ve topografyası kısaca anlatıldıktan sonra İstanbul'un devirlere göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Katalog kısmında Bizans devri dört, Osmanlı devri üç kısımda incelenmiştir. Plân ve gravürlerde değişen İstanbul konulu bu tezde İstanbul'un tarihî gelişim tablosu içinde iki önemli devir, Bizans ve Türk devri İstanbul'u plân ve fotoğrafları ile tek tek incelenerek çeşitli devirlerde geçirdiği değişimler gösterilmiştir.

GÜVEN OCAK VE MANİSA'DAKİ MURADIYE KÜLLİYESİ HAKKINDAKİ ÇALIŞMALARI

Sanat Tarihi Bölümünden mezun olmak üzere tezinin hazırlıklarını son safhasına getirdiği sırada anî bir ölümle 1966 Mart ayında aramızdan ayrılan Güven Ocak, çalışkanlığı ve olgun kişiliği ile kendini sevdirmiş bir öğrenciydi.

Manisa'daki Muradiye Camii ve Külliyesi konusundaki tezinin bütün fotoğraf, plân ve desenlerini hazırlamış ve incelenmek üzere Türk ve İslâm Sanatı Kürsüsüne teslim etmişti. Büyük bir itina ile hazırladığı renkli çini ve kalem işi desenleri ile tezinin son şeklini almış fotoğrafları, Sanat Tarihi Bölümü arşivinde saklanmaktadır. Bu malzeme, hocaları ve arkadaşları tarafından kullanıldıkça, hatırasının tazelenmesine vesile olacaktır.

GÜNGÖR BEE VE GAZİANTEP SİVİL MİMARİSİ ÇALIŞMALARI

Güngör Bee, Sanat Tarihi bölümünde Güven Ocak'dan sonra, çalışmalarının son safhasında iken kaybedilen değerli bir ğrenciydi. 1971 Van kazısındaki başarılı çalışmalarını unutmak gerçekten güçtür. Daha 1971 sonlarında başlayan tedavi ve ameliyatlar onu 1972 nin ilk aylarında arkadaşlarından ve sevdiklerinden ayırdı.

Gaziantep sivil mimarisi üzerine yaptığı çalışmalarını hemen hemen bitmek üzereydi. Dikkatli çizgiler ve doğru ölçülerle hazırladığı plân taslaklarını göstermiş, üzerinde çalıştığı yapılardan çekmiş olduğu fotoğrafların küçük örnekleriyle basit ve düzenli bir albüm hazırlamıştı. Yapılar hakkında kaynak bilgileri de toplamıştı. Plânlar üzerinde fotoğrafların yardımı ile düzeltmeler yaparak çizimlerini hemen hemen tamamlamıştı. Tezinde kullanmak üzere yaptırdığı 13 x 18 ölçüsündeki fotoğraflar da malzemesi arasında bulunmaktaydı. Dikkatli ve titiz bir çalışma ile iyi bir tez hazırlamak arzusunda olduğu her zaman belli olmaktaydı. Bıraktığı malzeme ve notları da bunu göstermektedir. Bütün malzemesi Sanat Tarihi Bölümünde, Türk Sanatı Kürsüsünde topluca muhafaza edilmektedir. Arkadaşları bu malzeme ve notların yardımı ile çalışmasını bitirerek, Sanat Tarihi Arşivinde onun hatırasını yaşatacaklardır.